

Da «Bibliotekrevolusjonen» kom til Norge

Amerikansk innflytelse i norske fag- og folkebibliotek

Øivind Frisvold

Våre første fagbibliotek var forankret i den kontinentale bibliotektradisjonen. Forbildene gikk tilbake til universitetene i Göttingen og København. I disse bibliotekene var det forskerne og forskningen som ble satt i sentrum. Mens fagbibliotekene holdt på denne tradisjonen, ble de norske folkebibliotekene gjenstand for en større modernisering på slutten av 1800-tallet. Idealet for disse bibliotekene var de amerikanske «Free Public Libraries». Her ble hovedvekten lagt på å bruke formidlingsmetoder som skulle fremme likhetsverdier.

Da Norsk Bibliotekforening ble stiftet i 1913 var det høyst usikkert om fagbibliotekarene ville være med. Hva var det de fryktet? Hvorfor tok det så lang tid før de amerikanske bibliotekideene slo gjennom i fagbibliotekene? Den gangen var det store kulturforskjeller mellom bibliotekarere i et elitepreget universitetsmiljø og «folkebibliotekarere» som arbeidet for folkeopplysning og demokratisering. Den nye, amerikanske «bibliotekteknikken» ble avvist av de kontinentalt forankrede fagbibliotekarene. Først med utviklingen av et utdannings-samfunn på slutten av 1960-tallet, kan vi se tydelige tegn på at forskjellene jevnet seg ut.

En felles bibliotekforening?

På det norske bibliotekmøtet i 1912 ble det foreslått å etablere en bibliotekforening. Det var den 27 år unge biblioteksjefen i Bergen, Arne Kildal, som tok opp saken. Han var klar på at nå gjaldt det ikke bare å «hævde bibliotekstandens interesser», men at oppgaven var å «fremme biblioteksinteressen i landet, at utveksle meninger og erfaringer og naa større resultater i det aktive biblioteksarbeide». Kildal gikk gjennom en hel rekke arbeidsoppgaver som foreningen skulle arbeide med. Det gjaldt alt fra faglig kursvirksomhet, til standarder for katalogisering og utgivelse av tidsskrifter. (Kildal, 1912 s. 120). Ideen var at foreningen ikke bare skulle være en «motpart» til staten, foreningen skulle også samarbeide med myndighetene. Staten ble til og med ansett som den viktigste medspilleren: «Likeoverfor centraladministrationen blir foreningens oppgave nærmest at fungere som talerør for bibliotekernes opfatning, mens omvendt foreningens styre vil ivareta fællesanliggender i nøieste samarbeide med Kirkedepartementets sakkyndige» (Kildal, 1915, s. 28).

Kildal ønsket at alle gode krefter skulle trekke samme vei: «En forening er grundet på kooperasjonsprincippet, og dens styrke ligger just i dette samarbeide mot fælles maal.» (Kildal, 1912, s. 118). Bibliotekforeningen kunne bli en sammenslutning for nær sagt alle parter og interesser: bibliotekbrukere, bibliotekansatte og bibliotekteiere lokalt og sentralt helt inn i regjeringskontorene. Med andre ord, en slags superkorporasjon med en sterk miks av interesser og makt. Riktig nok sa departementets mann, Karl Fischer, at han ikke ville sitte i styret, men departement

og forening kom til å holde seg med felles tidsskrift og felles bibliotekmøter i generasjoner.

Denne sterke viljen til samordnet innsats ble imidlertid ikke delt av alle. Fagbibliotekarene ville i første omgang ikke være med i foreningen. Da saken ble behandlet på Bibliotekmøtet i 1912 kom Haakon Nyhuus med følgende dramatiske innlegg på slutten av debatten: «Vi har faat kold beskjed om at der ikke ønskes noget samarbeide. En slik forening vil kanskje frembringe et intimere samarbeide mellom bibliotekfolk. Men vi maa vogte oss for nu at tillægge foreningen et uriktig navn.» (Nyhuus, 1912, s. 125) Både Nyhuus og Fischer var derfor skeptiske til å stifte en slik forening før saken ble utredet. På forhånd hadde Nyhuus kontaktet to ledende amanuenser ved Universitetsbiblioteket, Wilhelm Munthe og Wilhelm Sommerfeldt. Begge hadde da avslått å bli med. Mange år senere – i 1963 – ga Arne Kildal sin forklaring på dette avslaget: Munthe hadde fått «inntrykk av at Nyhuus ville bruke foreningen bl.a. til å gjennomføre visse bibliotektekniske reformer ved U.B., og på den bakgrunn ville de ikke melde seg inn» (Kildal, 1963, s. 107). Det kan være andre grunner, men også tidligere, i 1908, hadde det vært en konflikt mellom «partene» om bibliotektekniske forhold. (Se nedenfor).

Stiftelsen av foreningen ble derfor utsatt i et år. I mellomtiden ble det tid til diplomatisk virksomhet. Universitetsbibliotekarene meldte seg inn, men John Ansteinsson (1938) konstaterte i 25-årsberetningen at foreningen «i de første år bare kom til å stille med folkebibliotekenes saker.» (s. 6).

Nyhuus hadde selv sagt at de norske bibliotekene ikke var som «blaabær i en spaankurv», men at de snarere var «saa uensartet som en hummer og en kanarifugl» (sitert etter Kildal 1963 s.107). Fagbibliotekene betjente en liten, akademisk elite og utlånstallene var beskjedne. På Deichmanske og mange andre folkebibliotek var det ekspansjon. Bøkene sto på åpne hyller, og det ble ryddet plass til faglitteratur om aktuelle samfunnsforhold og ny teknologi, men også til mer underholdende skjønnlitteratur. (Byberg & Frisvold, 2001). Det ble arrangert foredrag og barna fikk egne tilbud. Om sommeren hadde biblioteket også egne park-bibliotek. Folkebibliotekenes oppgave var å bidra til en samfunnsforandring. Bondesamfunnet skulle avløses av et mer demokratisk industrisamfunn med nye krav til kunnskap og kompetanse. Haakon Nyhuus overførte amerikansk bibliotekideologi og ideen om «Free Public Libraries» til norske forhold i et forrykende tempo. Mens fagbibliotekene fortsatt var preget «av museumstradisjonen, av lukkethet og kontroll», ble det nå hevdet at biblioteket «skulle finne lånerne, ikke vente på dem. En ny mentalitet hadde på få år seilt inn i norske folkebiblioteker og fått innpass». (Ringdal, 1985, s. 100)

Hvorfor passet disse ideene så godt i folkebibliotek, og hva var grunnen til at de møtte motstand i fagbibliotekene? Den gang var de store forskjeller mellom fag- og folkebibliotek. Når fagbibliotekarene mislikte det Kildal refererte til som «bibliotektekniske reformer», bør nok dette tolkes vidt og oppfattes mer som et bredt spekter

av arbeidsformer som folkebibliotekene fra slutten av 1800-tallet hadde hentet fra amerikanske bibliotek. Det er derfor aktuelt å se nærmere på hva disse forskjellene besto i, ikke bare rent teknisk, men også ideologisk.

Samlet er dette et omfattende tema, og det finnes lite forskning som ser på forskjeller og likheter mellom de to bibliotektypene. Geir Vestheim (1997) gir i sin doktoravhandling en grundig analyse av folkebibliotekenes rolle i kulturpolitikken fra 1930-tallet. Grete Eidslott (1998) har en fylldig oversikt over fagbibliotekfeltets ideologi og politikk i sin hovedoppgave «Hjelpetropper for modernisering». For enkelte bibliotek foreligger det også egne historiske fremstillinger. Det gjelder for eksempel: Ringdal (1985) om Deichmanske bibliotek, Norlin & Rugaas (Universitetsbiblioteket i Oslo, 1986) om Universitetsbiblioteket i Oslo samt Brandsæter & Engelstad (Universitetsbiblioteket i Oslo, 2011). Fagbibliotekene i Trondheim er behandlet av Nissen & Aase (1993) og Gjersvik (Norges tekniske universitetsbibliotek, 1987).

En viktig kilde i denne artikkelen er artikler og debatt i bransjens fagtidsskrifter. Videre finnes det et stort avisklippmateriale. Det statlige Bibliotekkontoret allierte seg med landets første avisutklippbyrå. Alle utklipp om bibliotek ble sirlig limt inn i store protokoller. Dette materialet, som heldigvis fortsatt eksisterer (nå på Nasjonalbiblioteket), ble flittig brukt også i departementets eget tidsskrift, «For Folke- og Barneboksamlinger». Til sammen gir bladet, og de bevarte avisutklippene, et fasettert bilde av hvordan bibliotekene og foreningen ble presentert for allmennheten. For å belyse et nyere kapittel i denne historien, er det også gjennomført et intervju med Ingrid Terland. Hun ledet biblioteket ved en av de første distriktshøyskolene.

Folkebibliotekene: Inspirasjonen fra Vesten

Ved inngangen til 1900-tallet var «Bibliotekrevolusjonen» i gang på mange av de største folkebibliotekene. Suksessen var et faktum, og utlånet økte sensasjonelt! Det skjedde også en stor forbedring av folkebibliotekene i resten av landet. Stortinget vedtok i 1902 en omfattende bibliotekreform. Dette viser at politikerne hadde en sterk bevissthet om folkebibliotekenes rolle i samfunnet. Statens virkemiddel var øremerkede bevilgninger, ikke bare til bøker, men etter hvert også til personale. Statens egen bibliotekkonsulent ga råd og veiledning, en ny biblioteksentral leverte bøker og effektive tekniske løsninger. Det ble arrangert kurs og årlige bibliotekmøter. Støtteordningen stimulerte til innsats: Jo større de lokale bevilgningene var, jo mer la staten til. Mange bibliotek fikk også nye lokaler. Også i den nasjonale bibliotekrevolusjonen var Haakon Nyhuus en hovedperson. Han la et solid fundament for Karl Fischer som overtok stillingen som statens bibliotekkonsulent i 1905. For hundre år siden var Norge et foregangsland. Bibliotekfolk fra hele Norden valfartet hit for å se og lære. Men totalt sett var bibliotekstandarden ujevn. Derfor ble Norsk Bibliotekforening stiftet for «å fremme norsk bibliotekvesen».

Haakon Nyhuus ble formelt valgt til den første formann i foreningen, men høsten 1913 var hans helse så svekket at han ikke kunne komme på stiftelsesmøtet. Nyhuus

døde samme år, 46 år gammel (Kildal, 1966, s. 52). En indirekte karakteristikk av Nyhuus får vi i et innlegg i Ørebladet der en leser klaget over at man så for lite til Nyhuus' etterfølger, før hadde «Bestyreren jevnlig færdes i Lokalerne. Dette satte Publikum Pris paa. Nu synes Bestyreren at holde sig altfor beskedent tilbage, hvilket Publikum ikke sætter Pris paa.» (5.11.16) Klagen ble oversendt til Deichmanske nye biblioteksjef, Arne Arnesen. Han var en dyktig bibliotekar, men i motsetning til forgjengeren, mer opptatt av Dewey og andre tekniske forhold.

Nyhuus hadde vært gründeren som fikk Bibliotekrevolusjonen i gang. Ingen enkeltperson sto klar til å ta over, men jobben kunne gå videre til den nye Bibliotekforeningen. Arne Kildal overtok ledervervet. Han ville at biblioteket og bibliotekaren, slik han hadde lært det i USA, skulle komme seg «outside the walls». Det nyttet ikke å sitte innemurt mellom bokstablene. Bibliotekarene skulle snakke med folk og med de riktige folkene, og de måtte arbeide bevisst *agitorisk* og *propagandistisk*. Pressen måtte føres med store og små nyheter. Etter hvert ville bibliotekarene (i sin kledelige, «naturlige beskjedenhet») måtte innse «at litt blaasen i trompeten er nødvendig for at fange oppmerksomheten hos det tyvende aarhundredes rastløse og selvoptatte publikum.» (Kildal, 1913, s. 19) Dette skjedde faktisk ved den store, nasjonale jubileumsutstillingen i 1914. Et eget mønsterbibliotek ble innredet, men Kildal etterlyste også en «mere intens bibliotekagitation utover landet.» (1914, s. 1).

«Agitasjon» og «propaganda» er ord som nok ble brukt på en mer nøytral måte enn slik de oppfattes to verdenskriger senere. I dag ville vi vel heller si «bygge godt omdømme», «utvikle relasjoner» og drive «markedsføring». Det handlet, da som nå, om å skape oppmerksomhet om bibliotekenes oppgaver i et samfunn med raske endringer. Kunnskapsbehovet var stort, ikke bare blant tidens yrkesutøvere, men også i den store gruppen som fikk stemmerett i 1913. Departementets mann kunne ikke gjøre dette alene. Det var nyttig å ha en forening å spille på og med.

Avisene meldte også om planer for nye bygg i Kristiansand og Fredrikstad. I Narvik ville man ha et kombi-bygg for kirke, bibliotek og folkeakademi. Professor Nordhagen, som også hadde tegnet biblioteket i Bergen, utnyttet arealene slik at det skulle bli plass også til søndagsskole, kvinneforening, lesesaler og rom for foredrag og folkeakademi. «Tidens Tegn» gjenga Nordhagens tegninger, og pekte på at byen også ville få et «kulturcentrum» med bibliotek og folkeakademi. (3.12.13) Den første spesiellagede folkebibliotekbygningen kom imidlertid i hovedstaden. 12. januar 1913 presenterte *Tidens Tegn* det ferdige råbygget til den nye filialbygningen på Grünerløkken (Schous plass). Planleggingen hadde pågått lenge, og for første gang så man hvor viktig det var å få «tegnet inn» et nytt og bedre bibliotektilbud til barn: «Biblioteket faar to meget store og lyse læsesaler i første etage. En for barn på hundre kvadratmeter gulvflate og en lidt mindre for voksne.» (12.1.13) Utlånssamlingens åpne reoler var i midtfløyen, og i inngangspartiet ble publikum ledet gjennom garderobe med håndvasker. I etasjen over var det satt av plass til foredragssal og barnehage. Denne filialen ble først åpnet høsten 1914, men August Nielsens

tegninger «etter amerikansk grundtype» var godt kjent. Sammen med Bergens Off. Bibliotek var det første stilskapende «Carnegie-bibliotekene» på norsk grunn.

Åpningen fikk stor pressedekning. Overskriften i *Tidens Tegn* sa det slik: «Biblioteket på Schous plass stormes. Et vakkert bibliotek og en vellykket aapning». Lokalitetene ble behørig anmeldt og lovprist for sine «eiketres møbler», «skindbetrukne stoler», «massive metallamper» og «tykke bordplater». Her hadde interiøret fått det uforstyrrelige preget av verdighet som hovedinngangens granittugler inviterte til. Men åpningen var ikke bare verdig: «Det maatte en hel konstabel til for at berolige strømmen, da dørene omsider blev lukket op.» Avisen konkluderte slik: «Allerede paa aapningsdagen har hundreder av gutter overbevist bystyret om, at pengene var udmerket anbragt». (28.10.14). Avisen sier intet om jentene. To dager etter åpningen fikk *Socialdemokraten* telefon fra bibliotekaren, og journalisten formidlet følgende hjertesukk: «Vi har ikke en bok igjen. Vi maa si nei til en mængde barn - Det er forfærdelig.» Og journalisten la forklarende til at «paa stemmen var det let at høre, at bibliotekaren avgjort følte sig som forbryder og ordbrøder trods han er mere end skyldfri.» (5.11.14)

Ved Bergen Off. Bibliotek var det Arne Kildal som skulle lede overgangen til en ny tid. Endelig skulle biblioteket komme seg ut fra loftet på byens kjøtthall og inn i en ny, spesialtegnet bygning. Det hele var godt forberedt av forgiengeren, bibliotekar Valborg Platou. Hun hadde med stor kløkt skaffet sponsorer og var fra starten klar på at dette skulle bli en bygning etter engelske og amerikanske forbilder. Kildal mente at biblioteket måtte ha et «smukt Ydre og en praktisk Indredning». Men hovedsaken så ut til å være «at sprede den bedste Læsning til flest mulig Folk paa den billigst mulige Maade.» (22.9.13) Slik brukte Kildal Nyhuus' slagord for å vise at kommunen og de private sponsorene skulle få valuta for pengene. Det nye biblioteket ble laget etter beste amerikansk oppskrift, rasjonelt og effektivt.

Haakon Nyhuus og Arne Kildal hadde begge kunnskaper og erfaringer fra amerikanske bibliotek. I USA hadde de sett den betydningen *The American Library Association* hadde for utvikling av ny bibliotekteknologi, men også for å fremme en ny bibliotekpolitikk. Dette var oppgaver som Norsk Bibliotekforening nå kunne gå i gang med.

Det gamle allmuebiblioteket hadde formidlet (og kontrollert) kunnskapen fra eliten og «nedover» til de gruppene som stod lavest på samfunnsstigen. Kanskje var målet å skape fornøyde undersåtter som holdt seg i ro og unna opprør og opptøyer. Fra slutten av 1800-tallet kom det nye folkebiblioteket, som sammen med folkeskolen, innvarslet en ny skole- og kulturpolitikk. Dette var institusjoner for *hele* folket. Kunnskap og innsikt var viktig for tidens utvikling av industri og næringsliv. Som i USA skulle også bibliotekene bidra til demokratisering og større sosial mobilitet. I denne samfunnsforandringen kunne bibliotekene være til hjelp. Bibliotekene bidro til at flere fikk grunnleggende kunnskaper som åpnet for formell utdanning i

yrkesfag, lærerskoler m.v. Men foreløpig var det få fra folkedypet som fikk høyere utdanning.

Fagbibliotekene: Tradisjonen fra kontinentet

Samme år som Norsk Bibliotekforening ble stiftet, kunne overbibliotekar Axel Drolsum innvie et nytt bibliotek ved landets eneste universitet. Plasseringen, «ute på Drammensveien» var ikke så strategisk, det var langt til brukerne i sentrum, og senere kom avstanden til å bli enda større til det nye universitetet på Blindern. Men du verden, bygningen var storslagen og moderne! Det ble stor feiring. De kongelige ble vist rundt, og de «fandt alt saare godt». Likevel dristet *Morgenposten* seg til å si at den «tunge Soliditet virker dog unødig massivt.» Avisen illustrerer dette inntrykket med fotografi fra «Vestibulen»: «Den er hugget i Granit og alle Vægflater er i Frescopuds og med Dekorationer i Hvælv og Buer av Maleren Emanuel Vigeland. Det er vakkert – men virker litt som en befæstet Borg i Middelalderen, unødig tungt for sin Bestemmelse.» (19.1.14)

Bygningen får en langt mer positiv presentasjon av kirkehistorikeren Ole Kolsrud (1914) i *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*. Kolsrud viser til det omfattende forarbeidet som var gjort av arkitekt Sinding-Larsen og overbibliotekar Drolsum. Bygningsteknisk var konstruksjonen en nyskaping i Norge. Magasinenes bokhyller av stål var det bærende element gjennom åtte etasjer. («Det lipmanske system»). Kolsrud konkluderer med at biblioteket kunne utvides i nye byggetrinn og det var «paa høgd med biblioteksteknikken i vaar tid, - det er fyresjaaande, for det tek tilbørlegt umsyn til framtid.» (s. 32)

I planleggingen var det innhentet positive uttalelser fra flere nordeuropeiske bibliotek. Haakon Nyhuus, «der er en saa god Kjender av moderne, navnlig amerikanske Bibliotheker» hadde også anbefalt Stortinget å slutte seg til byggeplanene. (Stortingsforhandlinger, 1908).

Overbibliotekar Drolsum (1908) var nok også opptatt av den nye inspirasjon fra USA. I en utredning som ble lagt frem for Stortinget uttalte han at bibliotekets nye katalogsystem var laget etter samme mønster som «ved de Forenede staters centralbibliotek, 'Library of Congress' i Washington.» (s. 36). Dette første til sterke reaksjoner fra Nyhuus og Kildal. Nils Johan Rindal oppsummerer herrenes oppfatning slik: «Det var virkelig en vanære for Kongressbibliotekets katalog å bli sammenlignet med de primitive og tungroddede systemene som man fremdeles arbeidet etter ved Universitetsbiblioteket i Kristiania. [...] Og så lenge UBs folk ikke engang gjorde seg umaken med å sette seg inn i de amerikanske bibliotekteknikkene, kunne man ikke vente annet fra det hold.» (1985, s. 128)

Fag- og folkebibliotekene ble altså drevet på to helt forskjellige måter. Arne Arnesen, som ble sjef på Deichmanske bibliotek fra 1914, forklarte dette i et avisinnlegg i 1916. I nordiske bibliotek kunne man se at disse modellene hadde helt forskjellig

inspirasjon, fra henholdsvis Tyskland og USA. Om den eldste, tyske, pekte han på at den hadde gitt oss «vore studiebiblioteker, har git dem deres metoder og idealer, deres smaa utlaansrum og store magasiner, deres knappe lønninger og videnskabelige pretensjoner». Her var det slik at tradisjonene holdt seg, «selv hvor de av utviklingen er stempet som primitive». Arnesen innrømmet at disse bibliotekene var gode på konservering og bibliografisk arbeid, men «mindre sterke i alt som tar sigte paa at gjøre bibliotekets bruk saa rask og let som mulig.» Det er dette som er kjernen i det vi kan kalle den amerikanske biblioteksmodellen; med den «høit udviklede biblioteksteknik og sin sterke betoning av virksomheten utadtil.» (Morgenbladet 22. 7.1914)

Universitetsbibliotekets leder, Drolsum (1908), lovet i sin utredning til Stortinget at biblioteket skulle være tilgjengelig for brukere over hele landet og «Aabent fra tidlig morgen til sildig aften uafbrudt» (s. 38). Mens folkebibliotekene arbeidet med å få gjort bøkene mest mulig tilgjengelige, ble det likevel ikke slik på Drammensveien. Her gikk bøkene i motsatt retning: «De trakk seg tilbake til magasinene. Det brukerne på Drammensveien møtte, var oppslagsverk – som ikke var til utlån – og kataloger.» (Bandlien, 2011, s. 41). På Deichmanske steg utlånet kraftig. På UB var det stagnasjon. Her tok det lang tid å hente frem bøkene, det var vanskelig å finne dem, og det var mange feilbestillinger. Huset hadde egne, hjemmesnekrede katalogsystemer og fagspesifikke klassifikasjonssystemer. Dette kunne i seg selv bidra til at det ble et stort behov for veiledning av brukerne. I denne sammenhengen var det nok mange som oppfattet en viss forskjellsbehandling. Den senere lederen for lesesalen, Gunnar Wasberg (1986) sa det slik: «Det står ikke til å nekte at tittelen høyesterettsadvokat eller professor, helst med et kjent familienavn, førte til bedre service enn den som ble en loslitt student til del». (s. 35).

Ved starten hadde Norges første universitet store visjoner for sitt bibliotek. En allsidig og godt sammensatt boksamling skulle ikke bare styrke undervisning og forskning, det ville også bidra til å rekruttere de beste studentene og forskerne. Da vårt universitetsbibliotek ble startet, var det Universitetsbiblioteket i Göttingen og det kongelige bibliotek i København som var idealene. Denne tradisjonen viste seg også i personalpolitikken. Lederne skulle også være anerkjente forskere. Her var det ikke aktuelt å rekruttere ansatte med bibliotekutdanning, slik som det etter hvert ble aktuelt ved «helt uvitenskabelige og i nogen grad tvilsomme institutter som Deichmanske og andre Folkebiblioteker» (C.J. Hambro sitert etter Bandlien 2011, s. 40)

Under Wilhelm Munthes ledelse (1922-1953) ble Universitetsbiblioteket i Oslo utvidet med flere byggetrinn. En kontorfløy kom i 1933 og fra 1945 var østfløyen med den store lesesalen på plass (Engelstad, 2011, s. 47). Som bibliotekleder hadde Munthe bred erfaring, og han var meget godt orientert om bibliotekforhold i andre land. Han gjennomførte også studiebesøk i USA. Wilhelm Munthes sønn, Gerhard, som ble sjef ved det samme biblioteket fra 1970 og riksbibliotekar fra 1974, publiserte i 1995 en bibliotekshistorisk artikkel om «Arven fra Amerika». Artikkelen handler

mest om folkebibliotekene, men Gerhard Munthe peker på at innflytelsen fra Amerika etter hvert ble sterkere i fagbibliotekene og at utbyggingen av Universitetsbiblioteket i 1930-årene «hadde klare amerikanske forbilder.» Bortsett fra noen eksempler på arkitektur og studiemagasiner ga Munthe få reelle eksempler på at USA-modellen hadde fått noe bredt gjennomslag ved universitetene. (Munthe, 1995, s. 18). På UB ble katalog og gjenfinningsystemer i hovedsak videreført etter den kontinentale tradisjonen.

Vårt neste universitet, i Bergen, ble opprettet i 1946. Biblioteket har likevel røtter lenger tilbake, til 1825 da Bergen museum ble grunnlagt. På slutten av 1950-tallet startet planleggingen av bibliotekets nye hovedbygning. Åpningen skjedde i 1961. På de fleste områder ble det bygget over samme lest som i Oslo med boksamlingen på lukkede hyller, bortsett fra et studiemagasin for forskere. Et nytt universitetsbibliotek ble stort sett laget etter samme konsept som i hovedstaden femti år tidligere.

De nye fagbibliotekene

Fra begynnelsen av 1900-tallet fikk vi en rekke nye høyskoler for profesjoner innenfor landbruk, dyremedisin, teknologi, økonomi m.v. Den største av disse, Den Tekniske Høyskole (NTH), ble opprettet i 1910. I Høyskolens monumentale bygning skulle det også planlegges et nytt bibliotek, men det er påfallende at høyskolen ikke tok kontakt med landets ledende fagbibliotek, i hovedstaden. Rådgivere ble hentet fra Vitenskapselskapets bibliotek, men også fra folkebibliotekets driftige, USA-utdannede sjef, Martha Larsen (Jahn). Det ble gitt en inngående redegjørelse for planene i Adresseavisen i 1913, og bygningssjefen professor Bugge, forsikret også at de hadde søkt råd hos bibliotekar Nyhuus, «som vel er den mest erfarne biblioteksmand her i landet.» Den tekniske høyskolen var en nyskaping, og det var en forutsetning at også biblioteket skulle få en annen karakter enn ved andre bibliotek. Ved siden av hovedbiblioteket skulle det også opprettes «mindre avdelingsbiblioteker, d.v.s. hver av skolens avdelinger faar sit særegne mindre bibliotek for speciallitteratur.» (15.4.13).

Fra 1920 ble Jon Ansteinsson sjef for biblioteket ved Høyskolen. Han hadde studert filologi samtidig som han var medhjelper ved Deichmanske bibliotek der han avanserte til katalogsjef. Han fullførte ikke universitetsstudiene i Norge, men tok bibliotekarutdannelse ved New York State Library School i Albany. Ved NTH fikk han tidlig gjennomslag for den amerikanske «bibliotekteknikken», og han innførte nye katalog- og klassifikasjonssystemer. (Støren, 1993, s. 47; Seip 1962). Ansteinsson ledet NTH-biblioteket i 36 år og hadde en meget sentral posisjon i bibliotekmiljøet. I det omfattende festskriftet som kom til Wilhelm Munthes 50-årsdag fra «fagfeller og venner» har Ansteinsson (1933) et av de få bidragene som handler direkte om bibliotekdrift og bibliotekteknikk.

Haakon Nyhuus foreslo allerede i 1907 at Norge måtte få en egen bibliotekskole. Saken ble grundig utredet og innstilling avgitt i 1919. De fem medlemmene kom ikke

frem til en enstemmig anbefaling. Hjalmar Pettersen, som var knyttet til Universitetsbiblioteket, anså at en bibliotekskole også kunne være nyttig for de vitenskapelige bibliotekene, men han kunne ikke følge flertallets ønske om at en slik utdanning skulle gjøres obligatorisk for ansettelse i de faglige og vitenskapelige biblioteker. (Bibliotekvesenets ordning, 1921). Dette var et gjennomslag for tanken om en felles utdanning etter amerikansk mønster. Slik kunne det også bli mulig å finne en avløsning for den interne «aspirantutdanningen» som institusjonene selv organiserte.

Først i 1940 fikk Arne Kildahl med støtte fra Arne Arnesen ved Deichmanske bibliotek realisert saken. Gerhard Munthe (1995) konstaterte at helt fra starten bygget skolen på amerikanske forbilder: I det landet hadde de lengst og best erfaring. Dessuten «hadde skolens rektor og mange av lærerne selv sin utdanning fra bibliotekskoler i USA» (s. 17). Mens de fagutdannede bibliotekarene bare fikk «underordnede» arbeidsoppgaver på universitetsbibliotekene, fikk de tidlig større ansvar og lederoppgaver i andre fagbibliotek. Dette gjaldt for eksempel ved bibliotekene i Statistisk sentralbyrå (1917), Patentstyret (1918) og Utenriksdepartementet (1919). (Munthe, 1995, s. 18). I tillegg til NTH var altså dette fagbibliotek som tok i bruk amerikanske «bibliotekteknikker».

På Bibliotekmøtet i 1950 var det heftig diskusjon om utdannelsen av bibliotekarer. Universitetsbibliotekar Gudrun Thue argumenterte for at embetseksamen var helt nødvendig for at brukere og bibliotekarer kunne stå på like fot i universitetsbibliotekene. Bibliotekskoleutdannede kunne imidlertid bidra til at «vi sikkert kunne avlastes i vårt daglige rutinearbeid» (Thue, 1950, s. 319). På samme måte fant hun at skolens bibliotekarer heller ikke var egnet for andre fagbibliotek. Til det var folkebibliotekpreget for sterkt og «når et fag som folkeopplysningsarbeid fra et ganske lite timetall er utvidet til å bli et av hovedfagene ved skolen, må en si at forskningsbibliotekenes interesse er skjøvet helt til side» (s. 324)

Konfrontasjon: Distriktshøyskolene

I Norge var forskning og høyere utdanning lenge konsentrert på få steder. Bergen og Trondheim hadde flere fagbiblioteker, men det aller meste var konsentrert i Østlandsområdet. Fra slutten av 1960-tallet ser vi imidlertid en helt ny politikk for desentralisering, ikke minst av utdanningstilbudet. Universitetet i Tromsø ble opprettet i 1968. Ottosen-komiteen fikk året etter gjennomslag for å lage et nytt skoleslag, distriktshøyskoler. Disse skulle gi kortere utdanninger på universitetsnivå. På rekordtid var det satt i gang slike skoler i Stavanger, Molde og Kristiansand. Det var ikke tid til å planlegge alt, dette gjaldt også bibliotektilbudet som mer eller mindre ble improvisert etter hvert.

Ressurskrevende forskning var fortsatt forbeholdt universitetene, men ansatte og studenter skulle arbeide i et forskningsmiljø. For å få dette til var det nødvendig å ha egne bibliotek. Den nyopprettede Riksbibliotektiltjenesten, som ble ledet av den

tidligere sjefen for UBO Harald Tveterås, engasjerte seg i saken. I første nummer av Riksbibliotek tjenestens meldingsblad ble saken presentert slik: «Distrikthøgskolene – et bibliotekproblem». (Synopsis 1970 nr 1). Her var intet planlagt «og det manglet kvalifiserte folk til å arbeide med bibliotekproblemene.» Det hastet med å komme i gang, koordinering måtte til. Etter hvert ble det lagt frem normer for samlinger, arealer og for bemanning. Fra Riksbibliotek tjenestens side var det en klar anbefaling at bibliotekene ikke bare skulle ha fagutdannede bibliotekarer, men samme type personale som ved universitetsbibliotekene; ledere og fagreferenter med forskningskompetanse på undervisnings- og forskningsområdene. Temaet sto sentralt på Riksbibliotek tjenestens «Bibliotekarmøte», høsten 1970 (Blekastad, 1971a, s. 19).

Norske Forskningsbibliotekarers Forening fulgte opp saken med et seminar i juni 1971. Her var Riksbibliotek tjenestens talsmann, Tor Blekastad, klar på at skolene måtte ha ansatte med topp utdanning, og han viste til at universitetene hadde overbibliotekarer og professorer på samme nivå. På samme måte skulle det være i de nye høyskolene: «Biblioteket vil også trenge stillinger parallelt til lektorene – fagreferenter» (1971b, s. 5). Ved skolene var det allerede etablert biblioteker, men med «vanlige» fagutdannede bibliotekarer som hadde startet oppbyggingen. (Jorstad, 1979, s. 28).

Ingrid Terland ble ansatt i full stilling i Kristiansand i 1971. Hun deltok på samme seminar som Blekastad, men argumenterte i sitt innlegg for at de fagutdannede bibliotekarene ville gjøre best nytte for seg ved de nye bibliotekene. Terland (1971) ville ha svar fra Riksbibliotek tjenesten om «hvilke oppgaver i oppbyggingen og driften av distrikthøgskolebibliotekene det er man mener at folk med Statens bibliotekskole ikke kan ivareta skikkelig, og på hvilken måte man mener at en dyktig universitetsbibliotekar skulle få et arbeide som ville gi ham full faglig tilfredsstillelse.» (s. 14).

Terland har senere kommentert denne saken i en epost til meg i 2014. Hun forteller her at da det i 1974 skulle ansettes leder for dh-biblioteket insisterte Riksbibliotek tjenesten «på at det måtte bli en universitetsbibliotekar, og slik ble den utlyst. Det var to søkere: en mann med full embetseksamen og universitetsbibliotekar og meg. Skolen var fornøyet med meg, men Riksbibliotek tjenesten sto på sitt. Da kom fru Wang [Bibliotekskolens rektor] inn i bildet, og hun var sikker på at hennes utdanning var den beste for institusjonen, som den gang var begrenset til 2-årige studier etter examen artium. Og etter en tautrekking dem imellom, ble stillingen min.» Det ser ut til at Gerd Wang fikk det avgjørende ord. Den «amerikanske» utdanningen fra Bibliotekskolen var altså god nok.

De mange DH-bibliotekene ble ikke små kopier av de store universitetsbibliotekene. Anne Lise Jorstad (1979) har skrevet om etableringen av de seks første distrikthøgskolebibliotekene. Hun støtter her mange av Terlands synspunkter og konkluderer med at bibliotekene i starten hadde en uheldig stillingsstruktur: «Kravet om vitenskapelig kompetansevurdering av biblioteklederstillingen og ønske om

embetseksamen har gjort det vanskelig å finne kvalifiserte personer med praksis og erfaring fra bibliotekoppbygging av et mindre forskningsbibliotek. 'Fagreferent'-funksjonen er mindre aktuell i oppbyggingsfasen, uten et team med bibliotektekniske kvalifikasjoner ved siden av. (s. IV). En annen sak var at det nesten ikke var mulig å finne kvalifiserte søkere til de vitenskapelige bibliotekarstillingene. På «Bibliotekar-møtet» i 1970 pekte overbibliotekar Gerhard Munthe på at det var nødvendig å etablere et nytt utdanningstilbud, og han kunne opplyse at en «komite for høyere bibliotekarutdanning er på trappene». Han uttrykte derfor håp om at «det ikke vil ta så lang tid før vi har en tilstrekkelig 'produksjon' av slike bibliotekarer.» (1971, s. 19). Munthe ble leder av dette utredningsutvalget for *Norges bibliotekhøgskole*, men mottakelsen var såpass blandet at forslagene ble lagt på is. (NOU 1976:26 og 1977:48). Høyere bibliotekarutdanning ble derfor gradvis realisert innenfor utdanningsprogrammet til Norsk dokumentdata og senere innenfor rammene til Statens bibliotek- og informasjonshøgskole. (Se artikkelen av Audunson og Gjestrum.)

De «vanlige», fagutdannede bibliotekarene kom til å få en sentral rolle i den videre oppbyggingen av distriktshøyskolene, senere ved skolenes omorganisering i høyskolesystemet, og for Stavanger, Kristiansand og Bodø også inn i universitetenes rekker. Veien var åpen for amerikansk «bibliotekteknikk», med god tilgjengelighet og service til så vel studenter som ansatte.

På samme tid som Ottosen-komiteen la frem sin innstilling, kom Biblioteklovutvalget (1967) med forslag til ny lov for folke- og skolebibliotekene. Et sentralt punkt var at bibliotekene måtte «bygges ut i takt med den tekniske utvikling, med utbyggingen av skoleverket og med behovet for voksenopplæring.» (s. 41). I lovproposisjonen fulgte departementet opp og viste til at nå ville bibliotekene bli mer og mer «virksomhets- og studiested enn rene utlånsinstitusjoner.» (Ot.prp. nr. 24, 1970-71, s. 2). Folkebibliotekene ble da også «fagbibliotek» for mange studenter som benyttet seg av de nye, desentraliserte utdanningstilbudene.

Ved de regionale høyskolene har vi også sett eksempler på å få i stand et mer formalisert samarbeid med det lokale folkebiblioteket. I Sogndal ble det forsøkt å innføre et felles biblioteksystem for fag- og folkebiblioteket fra 1990-92, men dette ble ikke videreført. De mer omfattende samarbeidsformene i Drammen har også vist seg å være problematiske. Årsaken til dette er ikke bare av «bibliotekteknisk» art, men kan også skyldes at oppgavene er for ulike til at en fullstendig integrering kan lykkes. (Stephensen, 2015). Selv om disse «fusjonsforsøkene» ikke kan sies å være vellykkede, er de tegn på at det ikke lenger er så skarpe grenser mellom bibliotektypene.

Utdanning og bibliotek for alle

Fra 1950- til 1960-årene kommer det nye momenter inn i diskusjonen om fagbibliotekenes oppgaver. Det legges mindre vekt på bibliotekenes rolle som forskningsbibliotek og mer på bibliotekets betydning for undervisningen. Grethe

Eidslott (1998) har analysert denne debatten med utgangspunkt i Universitetsbiblioteket i Oslo (UBO). Hun konstaterer at nå ble det argumentert for overgang fra «et bibliotek med lærdomspreg til et bibliotek som mer skulle være en aktiv formidlingsinstans.» (s. 118).

Ved UBO arbeidet man så sent som på slutten av 1960-tallet med å utvide biblioteket på Drammensveien, som nå lå langt fra studiestedene. (Røed, 2011, s. 97). På Blindern og andre steder var det imidlertid kommet nye bibliotektilbud. Kvalitet og omfang varierte på de enkelte fakultetene, men det var gjerne instituttbibliotek med lesesaler og utlån. Etter hvert ble det lokale tilbudet koordinert med «hovedbiblioteket». Ved Det samfunnsfaglige fakultetet fikk man allerede i 1968 opprettet felles bibliotek, med åpne hyller, for hele fakultetet.

Anne Lise Jorstad ble ansatt som bibliotekar ved UBO i 1966. Hun undersøkte engelske og amerikanske universitetsbibliotek på begynnelsen av 1970-tallet. Spesiell vekt ble lagt på å kartlegge lokaler og funksjoner i O.M. Wilsons Library ved University of Minnesota. Analysen ble brukt som et redskap for å finne en mest mulig fleksibel og brukervennlig utforming av et nytt universitetsbibliotek i Oslo. (Jorstad, 1974). Det kom til å ta tid før dette ønsket ble realisert, men Jorstads avhandling er en viktig budbringer for USA-inspirasjon til våre fagbibliotek.

På 1970- og 80-tallet var de fleste lederne av fakultetsbibliotekene rekruttert blant universitetsbibliotekarene. Men, i motsetning til ved hovedbiblioteket, fikk de fagutdannede bibliotekarer viktige posisjoner ved fakultetsbibliotekene. En omfattende fremstilling av Fakultetstjenesten er gitt i UBOs jubileumsbok (Universitetsbiblioteket i Oslo, 2011). Et dristig vedtak ble fattet allerede i 1982 da Deweys desimalklassifikasjon ble innført som felles standard for hele biblioteket. Biblioteket avviklet også sitt egenutviklede katalogsystem og sluttet seg til det nasjonale BIBSYS-systemet fra 1987. Tidligere rektor ved Statens bibliotekskole, Bendik Rugaas, var da leder for biblioteket. Hovedbiblioteket ble likevel lenge og solid forankret i den kontinentale tradisjon, men ved fakultetene kan man si at amerikanske tilstander var på vei.

I 1970 var en arbeidsgruppe, med tre erfarne ledere fra UB i Oslo, i gang med å planlegge biblioteket ved det nye Universitetet i Tromsø. Når det gjaldt funksjoner og dimensjonering bygget opplegget på den solide erfaringen medlemmene hadde fra landets største fagbibliotek. Gruppen la vekt på at målet var å få til best mulig integrering av biblioteket i undervisning og forskning. Derfor skulle man gi «åpen adgang for brukerne i størst mulig utstrekning». (Universitetet i Tromsø, 1971, s. 27). Da bygget var ferdig 11 år senere var det tydelig at det var hentet inspirasjon fra mange steder. Utformingen må sies å være en nyskapning i Norge. Mesteparten av bibliotekets ressurser var samlet i én bygning, med åpne hyller, utlån og lesesaler. Videre var bygningen utpreget studentvennlig med grupperom og hyggelige pausearealer. Denne utviklingen kom også til å prege de nye – og ombygde fagbibliotekene i årene som fulgte. Etter inntrykk fra England og USA ble

bibliotekene knyttet sterkere til institusjonenes undervisningsoppgaver. Enkelte bibliotek fikk til og med nytt navn, læringscenter. Det visuelle inntrykket av disse bibliotekene er ikke vesentlig forskjellig fra større folkebibliotek.

I en særstilling står Universitetsbiblioteket på Blindern fra 1999. Endelig var UB «frigjort» fra den gamle tilleggsrollen som nasjonalbibliotek, og i bedre posisjon overfor studenter og forskere. Eksteriøret overstråler nok det meste vi har av folkebibliotek i Norge, men det åpne interiøret med leseplasser, bokhyller og møtearealer er også helt i tråd med det beste fra nyere amerikansk og europeisk folkebibliotekarkitektur. Det er stilig, men også folkelig, – og ikke så pompøst som i den gamle bygningen på Drammensveien. Det er også verdt å notere at det sistnevnte bygget har fått en publikumsvennlig ansiktsløftning som lokaler for Nasjonalbiblioteket.

Samme utvikling kan observeres ved andre ombygninger: Universitetsbiblioteket i Bergen, Realfagsbiblioteket i Oslo og ved noen av høyskolene. En påfallende endring kan man også se ved biblioteket ved UiOs naturhistoriske museum. Her har biblioteket, som et ledd i sin formidling, også laget en egen barne- og ungdoms-avdeling! Ved universitetsbibliotekene er det selvsagt stort behov for fagreferenter med utdanning på toppnivå, men det er interessant å notere at ledergruppene er sammensatt på andre måter enn tidligere. Her er det et vesentlig sterkere innslag av fagutdannede bibliotekarer.

Et nytt samfunn – nye bibliotek

I 1913 kunne altså Det kongelige Frederiks Universitet innvie sitt nye bibliotek. Året etter åpnet hovedstadens folkebibliotek sin første skreddersydde bibliotekbygning, Grünerløkken filial. I likhet med byens hovedbibliotek, som var ferdig tyve år senere, var også dette bygninger som kunne sies å gi et pompøst inntrykk. Men det var også forskjeller mellom dem. Filialen på Grünerløkken var laget etter mønster av de amerikanske Carnegie-bibliotekene. Folkebibliotekene satte boken og formidlingen i sentrum. De brukte nye, amerikanske katalog- og klassifikasjonssystemer. Målet var å videreføre den amerikanske ideen om at befolkningen skulle hjelpes til å skaffe seg en bedre stilling og posisjon i samfunnet. Mandatet var samfunnsomforming. Det var behov for ny kunnskap i en fremvoksende industri, - og for demokratisering av samfunnet. For å få dette til var det påkrevet med en rasjonell og effektiv drift. Det var nettopp dette den amerikanske biblioteketeknikken var utviklet for.

I starten ville altså ikke universitetsbibliotekarene være med i den nystiftede Norsk Bibliotekforening. Foreningens leder og styre kom alle fra den «andre siden», og det var stor forskjell mellom bibliotektypenes tradisjon og oppgaver. Hovedoppgaven for et universitetsbibliotek, som også var nasjonalbibliotek, var å sikre og bevare bokskattene. Den primære målgruppen var forskerne. Det var få studenter, og med unntak av noen lyse hoder fra folket, var datidens studenter rekruttert fra de mer privilegerte sjikt i samfunnet. Bibliotektilbudet var tilpasset en liten brukergruppe og

tradisjonelle undervisningsformer. Brukerne var vant til at det kunne ta lang tid å få hentet frem bøkene. Bibliotekteknisk sett fungerte kanskje Universitetsbiblioteket godt nok med sine spesiellagede klassifikasjonssystemer og arven fra den kontinentale tradisjon. Det var ingen truende konkurrenter og derfor heller ikke behov for agitasjon og reklame for økt bruk.

I 1913 var det registrert ca 1500 studenter ved vårt eneste universitet. I hele etterkrigstiden har det vært en formidabel økning. I dag er det 27.000 ved UiO og nærmere 270.000 på landsbasis. Studentenes arbeidsformer er også lagt om. Kvalitetsreformen har tatt hensyn til at studentene rekrutteres på et bredere sosialt grunnlag enn før. Studiene har fått et sterkere skolepreg, men det kreves også at studentene skal arbeide med selvstendige oppgaver tidlig i studiene. Dette betyr at bibliotekene ikke bare må gi tilgang til kvalitetssikrede kilder, men også gi opplæring i søke- og skriveferdigheter. Det finnes fagbibliotek som har arrangementer med kultur- og kunnskapsformidling. Derfor har det blitt mer bruk for de «amerikanske» metodene. I 1950 var, som nevnt, universitetsbibliotekar Thue skeptisk til bibliotekarutdanningens sterke innslag av folkeopplysning. I masseutdanningens tid har folkeopplysningen flyttet inn i universitets- og høyskolebibliotekene. UiOs Realfagsbiblioteket tilbyr «forskningsunderholdning» og er fast arena for «Vaffel og vitenskap» og NRKs «Abels tårn».

Studentene har inntatt bibliotekene og fått et sted å være. Noen påstår at vi har fått ungdomsherberger med «nogo attåt!» I NTNUs historiske bildekavalkade på nett (NTNU, 2012), står det at som i «det som tidligere var professorenes leseværelse er det gode arbeidsplasser for studentene». Kanskje har det blitt slik at studentene nå er prioritert på bekostning av forskerne?

Det var ikke bare Nyhuus' offensive vesen fagbibliotekarene sa nei til da Norsk Bibliotekforening ble stiftet i 1913. Man betakket seg også for de nye metodene og den nye måten å drive bibliotek på. Det er den samme konflikten vi kunne se noen år før, i den skarpe debatten om Universitetsbibliotekets katalogsystem i 1908.

Etter hvert ble de opprinnelige motsetningene mellom den kontinentale og den amerikanske bibliotekmodellen visket ut. Dette kom først ved de små fagbibliotekene, deretter ved distriktshøyskolene. I dag er interessen for de «bibliotektekniske» eller kunnskapsorganisatoriske emnene heller lunken i folkebibliotekene, men stigende i fagbibliotekene. Det drives et godt og aktivt formidlingsarbeid i alle bibliotektyper. Fagbibliotekene bruker mange av de samme metodene som opprinnelig var forbeholdt folkebibliotekene. Det er store likhetstrekk så vel teknologisk som ideologisk. Skillet mellom bibliotekarkulturene er mindre, og lederne rekrutteres på et bredere grunnlag enn før. Utenpå er kanskje fag- og folkebibliotekene forskjellige, men inni er de absolutt mer like enn før.

Intervju og epost-veksling med Ingrid Terland, 4.6.2014.

Bibliotekkontorets mapper med avisutklipp fra årene rundt 1913 er i Nasjonalbiblioteket i Oslo.

Litteratur

- Ansteinsson, J. (1933). «Samkjøring». I *Overbibliotekar Wilhelm Munthe på femtiårsdagen 20. oktober 1933*. (s. 1-12). Oslo: Grøndahl.
- Ansteinsson, J. (1938). Norsk Bibliotekforening gjennom 25 år. I *Norsk Bibliotekforening. Jubileumsskrift 1913-1938*. (s. 5-25). Oslo: Stenersen.
- Bandlien, B. (2011). Fra tollboden i København til kartotektempelet i Drammensveien: De første 100 år. I S. Brandsæter, & S. Engelstad (Red.), *Kunnskap – samlinger – mennesker: Universitetsbiblioteket og forskningen gjennom 200 år*. (s. 27-44). Oslo: Universitetsbiblioteket.
- Biblioteklovutvalget. (1967). *Innstilling om ny biblioteklov*. Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Bibliotekvesenets ordning. (1921). *Innstilling om Bibliotekvesenets ordning: Opprettelse av en norsk bibliotekskole*. Kristiania: Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Blekastad, T. (1971a). Bibliotekpersonalet ved distriktshøgskolene. *Synopsis*, 1970(2), 19-20.
- Blekastad, T. (1971b). [Innlegg] I *Bibliotek i distriktshøgskolene: Planer og problemer: Paneldiskusjon ved Norske Forskningsbibliotekarers Forenings årsmøte i Kristiansand 19. juni 1971*. (s. 4-7). Oslo: s.n.
- Byberg, L., & Frisvold, Ø. (2001). Hvorfor folkebibliotek? Et tilbakeblikk på bibliotek og politisk legitimering ved tre hundreårsskifter. I R. Audunson, & N. W. Lund (Red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn*. Bergen: Fagbokforl.
- Drolsum, A. C. (1908). Tillæg til universitetsbibliotekets budgetforslag for terminen 1908-1909: Udredning angaaende planen for og fortgangen med den systematiske katalog. I *Stortingsforhandlinger, Indst. S. XXI, 1908*.
- Eidslott, G. (1998). *Hjelpetropper for modernisering: Ideologien bak politikken for universitets- og høgskolebibliotek i Norge 1954-1969*. Oslo: Universitet i Oslo, Historisk institutt.
- Engelstad, S. (2011). Universitetets bygninger. I S. Brandsæter, & S. Engelstad (Red.), *Kunnskap – samlinger – mennesker: Universitetsbiblioteket og forskningen gjennom 200 år*. (s. 45-56). Oslo: Universitetsbiblioteket.
- Jorstad, A. L. (1974). Layout and design of academic libraries with special reference to the O.M. Wilson library, University of Minnesota and University of Oslo libraries. *Bibliotek og forskning*, (20), 28-135.
- Jorstad, A. L. (1979). *Biblioteket i distriktshøgskolen: De seks første distriktshøgskolebibliotekene fra 1969 til i dag og deres plass i et desentralisert høgere utdanningsystem*. Oslo: Oppland distriktshøgskole.
- Kildal, A. (1912). Om dannelse av en norsk biblioteksforening: Foredrag ved det 5te norske bibliotekmøte. *For Folke- og Barneboksamlinger*, 6, 118-123.
- Kildal, A. (1913). Agitasjon for biblioteket. *For Folke- og Barneboksamlinger*, 7, 19-21.

- Kildal, A. (1914). Norsk Bibliotekforening: Meddelt ved formanden. *For Folke- og Barneboksamlinger*, 8.
- Kildal, A. (1915). Norsk Bibliotekforening. I *Bibliotekarbeide i Norge*. (s 27-31). s.l.: Norsk bibliotekforening.
- Kildal, A. (1963). Da Norsk Bibliotekforening ble til. I G. C. Wasberg (Red.), *Bibliotek og samfunn: Utgitt ved Norsk Bibliotekforenings 50-årsjubileum*. Oslo: Biblioteksentralen.
- Kildal, A. (1966). *Haakon Nyhuus 1866 – 28. november – 1966. Minneskrift utgitt til hundreårsdagen for hans fødsel*. Oslo: Deichmanske bibliotek.
- Kolsrud, O. (1914). Det nye universitetsbiblioteket i Kristiania. *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, 1, 19-33.
- Munthe, G. (1971). Bøker, bygninger, bibliotek. *Synopsis*, 2(1), 11-19.
- Munthe, G. (1995). Arven fra Amerika. *Bok og bibliotek*, 61(3), 14-18.
- Nissen, H., & Aase, M. (Red.). (1993). *Til opplysning: Universitetsbiblioteket i Trondheim 1768-1993*. Trondheim: Tapir.
- NOU 1976:26. (1976). *Norges bibliotekhøgskole: Forslag om opprettelse av en norsk bibliotekhøgskole*. Oslo: Universitetsforl.
- NOU 1977:48. (1977). *Norges bibliotekhøgskole: Forslag til utbyggingsplan*. Oslo: Universitetsforl.
- Norges tekniske universitetsbibliotek. (1987). *NTUB – 75 år: Norges Tekniske Universitetsbibliotek 1912-1987*. Trondheim: Tapir.
- NTNU. (2012). NTNUs historiske bildekavalkade. Hentet 17. februar 2015 fra <http://www.ntnu.no/ub/jub2012/bildekavalkade/>
- Nyhuus, H. (1912). Ordskifte. *For Folke- og Barneboksamlinger*, 6, 123-125.
- Ot.prp. nr. 24 (1970-71). *Lov om folke- og skolebiblioteker*. Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Ringdal, N. J. (1985). *By, bok og borger: Deichmanske bibliotek gjennom 200 år*. Oslo: Aschehoug.
- Røed, J. E. (2011). Delingen av NB og UB 10 år etter. I S. Brandsæter, & S. Engelstad (Red.), *Kunnskap – samlinger – mennesker: Universitetsbiblioteket og forskningen gjennom 200 år*. Oslo: Universitetsbiblioteket.
- Seip, D. A. (1962). John Ansteinsson: Minnetale i Fellesmøtet 12te februar 1962. S.13-25. (Det kongelige norske videnskabers selskabs forhandlinger B 35, 1962, nr 4)
- Stephensen, I. S. (2015). Drammensbiblioteket: Sømmen som raknet. *Bok og bibliotek*, 82, 22-24.
- Stortingsforhandlinger. (1908). Dokument nr. 48: Fra budgetkomiteen: Udtalelser angaaende bevilgning til paabegyndelse af bygning for universitetets bibliotek (St.prp. nr. 49). Kristiania: s.n.
- Støren, W. K. (1993). Bibliotekets ledere 1768-1993. I H. Nissen, & M. Aase. *Til opplysning: Universitetsbiblioteket i Trondheim 1768-1993*. (s. 19-56). Trondheim: Tapir.

- Terland, I. (1971). [Innlegg] I *Bibliotek i distrikthøgskolene. Planer og problemer. Paneldiskusjon ved Norske Forskningsbibliotekarers Forenings årsmøte i Kristiansand 19. juni 1971*. Oslo: s.n.
- Thue, G. (1950). Elevutdannelsen ved forskningsbibliotekene. *Bok og bibliotek*, 17(3), 318-325.
- Universitetet i Tromsø. (1971). *Innstilling nr 3: Det permanente UB Tromsø: Organisasjon, rombehov, plassering*. Oslo: [Utvalget].
- Universitetsbiblioteket i Oslo. (1986). *UB: Universitetsbiblioteket i ord og bilder*. Oslo: Universitetsforl.
- Universitetsbiblioteket i Oslo. (2011). *Kunnskap – samlinger – mennesker: Universitetsbiblioteket og forskningen gjennom 200 år*. Oslo: Universitetsbiblioteket.
- Vestheim, G. (1997). *Fornuft, kultur og velferd: En historisk-sosiologisk studie av norske folkebibliotekpolitikk*. Oslo: Samlaget.
- Wasberg, G. C. (1986). Fra den nære fortid. I B. Norlin, & B. Rugaas (Red.), *UB: Universitetsbiblioteket i ord og bilder*. (s. 34-39). Oslo: Universitetsforl.